

Відгук

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України А. М. Богущ про дисертацію Семчук С. І. «Теоретико-методичні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика дошкільної освіти; 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Не порушуючи традиційних вимог щодо змісту рецензування опонентом дисертацій докторського рівня висловимо своє враження від виконаного наукового дослідження С. І. Семчук з таких позицій: а) актуальності обраної теми дослідження та її відповідності визначеним чинним напрямом державних освітянських програм; б) ступеня розкриття понятійного апарату дослідження та його адекватну реалізацію в ході експерименту; в) достовірності наукової значущості результатів дослідження; г) відповідності змісту автореферату основним дисертаційним положенням.

Відтак, щодо першої дефініції. Чим же сьогодні визначається актуальність педагогічних досліджень докторського рівня? Без сумніву, його спрямованістю на вирішення найважливіших завдань щодо розвитку і виховання цілісної особистості від дошкілля до висококваліфікованих фахівців у різних освітніх галузях, а також відповідністю теми дисертації напрямом реформування чи модернізації освіти на державному рівні на початку XXI століття. У цьому зв'язку актуальність докторського дослідження С. І. Семчук будемо характеризувати у двох вимірах: у царині вищої педагогічної освіти, (що відповідає ключовому поняттю) та найпершої вихідної освітянської ланки – дошкільної (на що спрямований результат дослідження). На разі, сьогодні ніхто не буде заперечувати, що держава не стоїть осторонь проблем вищої освіти. Ми є свідками цілої низки державотворчих документів, Законів і підзаконних актів, спрямованих на суттєве реформування вищої освіти (Закони України «Про вищу освіту», «Про науково-дослідницьку діяльність» тощо), а найважливіше – в цих

документах акцентується на якості підготовки майбутніх фахівців, що буде оцінюватися відповідним незалежним і водночас державним органом.

Як на мою думку, то і тема, і результати виконання докторського дослідження сьогодні повинні відповідати європейським і світовим стандартам щодо наукових розвідок. Отже, актуальність виконаного дослідження С. І. Семчук є незаперечною за такими параметрами:

- відповідність загальносвітовим тенденціям глобальної інформатизації суспільства в цілому і зокрема, його освітньої галузі;
- спрямованість результатів дослідження на якісну підготовку майбутніх педагогів для подальшої професійної діяльності з наймолодшими громадянами України – дітьми дошкільного віку, значущість якого важко переоцінити, що засвідчує також низка сучасних державних документів про дошкільну освіту;
- потребою сучасної дошкільної освіти у фахівцях, які вільно володіють інформаційно-комунікативними технологіями та спроможні доречно і кваліфіковано використовувати їх у роботі з дітьми. Означені параметри дозволяють оцінити дисертаційне дослідження С. І. Семчук як таке, що відповідає державним вимогам.

Щодо понятійного апарата дослідження, презентованого дисертанткою у «Вступі». Зазначу, що мета, об'єкт, предмет, завдання дослідження цілком відповідають розряду докторського дослідження, які, дещо випереджуючи, констатую – цілком успішно вирішено в дисертації.

Стратегія дослідницького задуму проектується в авторській гіпотезі, провідній ідеї та концепції дослідження, які спрямовують подальшу розробку моделі, експериментальної методики, обґрунтування педагогічних умов, проміжні і кінцеві результати дослідження, які в цілому не викликають сумніву і відповідають вимогам докторського рівня.

Водночас, завершуючи аналіз вступної частини дисертації, дозволю собі звернутися з такими запитаннями: **Кого автор розуміє під терміном «фахівці дошкільної освіти?»**. У чому саме відбулося уточнення таких

загальновідомих на сьогодні термінів, як «інформатизація освіти», «інформаційні технології»? У тексті дисертації прописано тільки погляди інших учених щодо сутності означених понять.

Щодо формулювання другого завдання, то вимагає уточнення: «функції чого Ви будете характеризувати?» Оскільки тут наявна певна неузгодженість.

Відтепер дозвольте зупинитися на аналізі змістового аспекту дисертації. Перший розділ позиціонує теоретичні засади проблеми дослідження ІК – компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. В позитиві відзначає глибоку авторську ерудованість щодо аналізу ключових понять досліджуваного конструкту: від історичного екскурсу становлення ІК компетентності в зарубіжних країнах до виокремлення проблем і суперечностей щодо досліджуваної компетентності в Україні і зокрема, в педагогіці вищої школи.

Мені імпонують результати студіювання щодо визначень феноменів «компетенція», «компетентність» та їх видів у дослідженнях учених, з конкретним висловлюванням щодо особистого погляду їх змісту. Я вітаю Вас, шановна Світлано Іванівно, що Вам вдалося науково чітко диференціювати поняття «компетенція» і «компетентність», визначення яких до тепер вважається дискусійним. **Натомість, я все ж не можу погодитися з поділом їх на первинне явище (компетенція) і вторинне (компетентність).** [с.69] Кожне з них є самостійним науковим поняттям, а в зарубіжній літературі в науковому обігу наявний тільки термін «компетенція». Та все ж таки автор має право відстоювати свою думку. Хоч у цьому зв'язку є недоречним висновок з першого розділу під № 4 .

У другому розділі дисертант презентує методологічне підґрунтя досліджуваного конструкту. Зазначимо, що методологічний вектор дослідження обіймає 6 позицій методологічних підходів. На перший погляд видається, що це дещо забагато до одного дисертаційного дослідження. Натомість уважне прочитання змісту розділу засвідчує, що всі методологічні

підходи логічно маніфестують різні складники формування ІК – компетентності. Доречним є, на наш погляд, звернення авторки до інтегративного й середовищного підходів, які дозволили надалі реалізувати визначені за цим підходом педагогічні умови.

Третій розділ номіновано як «Сучасний стан дитинства в контексті впливу інформативно-комунікативних технологій», у якому схарактеризовано феномен «дитинство» як соціально-педагогічну категорію та взаємодію дитини дошкільного віку з іншими комунікантами в інформаційному середовищі ДНЗ.

Четвертий розділ – стрижневий, оскільки в ньому студійовано ключове поняття дослідження, як-от: ІК – компетентність майбутніх фахівців дошкільної освіти у векторі теорії і практики. Якщо слідувати логіки, викладу, то в §4.1. доцільно було б насамперед розкрити теоретичні питання, схарактеризувати наявні дослідження в межах обраної проблеми, зокрема, дисертаційні роботи з аналогічної проблеми І. Мардарової, О. Чекан, С. Дяченко, специфікувати свій напрям дослідження, а вже потім переходити до аналізу планів, програм, анкетування тощо. Та це тільки моє бачення щодо вкладу наявного матеріалу розділу.

У розділі презентовано діагностику рівнів сформованості ІК – компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, зокрема розкрито сутність, зміст, структуру ІК-компетентності, критерії, показники, подано якісну характеристику рівнів сформованості досліджуваного конструкту. Цілком схвально ставимося як до якісного, так і кількісного маркування рівнів, розробленого діагностувального інструментарію, одержаних кількісних даних. Не можу не відзначити в позитиві логіку позиціонування діагностувальних завдань та аналізу результатів їх виконання.

П'ятий розділ присвячено процесу і результатам формувального етапу експерименту. Виклад матеріалу цього розділу засвідчує новаторський, логічно виважений підхід до презентації структурно-процесуальної моделі

формування ІК-компетентності у майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка обіймає три взаємопов'язаних блоки: методологічно-цільовий, змістово-операційний та результативний, у яких схематично вибудовано сутність експериментальної методики дослідження від методології (підходи, принципи), педагогічних умов до етапів реалізації спроектованого методичного супроводу і його результатів.

Задіяні в експерименті відповідно до мети кожного етапу різноманітні інноваційні методи, форми, інформаційно-комунікативні технології стимулювали усталену позитивну мотивацію студентів до використання ІК – технологій у майбутній професійній діяльності з дітьми дошкільного віку, сприяли формуванню у них ІК – компетентності. Отримані позитивні результати статистично обчислені, їх достовірність не викликає сумніву, натомість засвідчує ефективність розроблених педагогічних умов, моделі та експериментальної методики.

Основні положення та висновки дисертації, які віддзеркалюють її структуру, опубліковано в 35 одноосібних публікаціях, серед яких 1 – монографія, 1 – навчально-методичний посібник, 23 статті, 5 статей у зарубіжних фахових виданнях, 10 статей апробаційного характеру та 2 додатково відображають результати дослідження.

Основні теоретичні й практичні результати було оприлюднено на науково-практичних конференціях різних рівнів – міжнародних, всеукраїнських, регіональних. Автореферат дисертації віддзеркалює її основний зміст.

Матеріали, результати і висновки дисертаційного дослідження мають практичну спрямованість і можуть бути використані викладачами вищої школи, студентами, магістрантами і фахівцями дошкільної освіти.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, водночас висловлю своє можливо дещо інше бачення окремих положень та структуру дисертації, які є дискусійними і не впливають на загальну високу оцінку виконаної С. І. Семчук роботи.

1. Перше моє зауваження стосується компетентнісного підходу та характеристики понять «компетенція» і «компетентність», що є ключовими у змісті компетентнісного підходу. У дисертації цей матеріал висвітлено на с.63-82 (§ 1.3.) та с. 131-138 (§ 2.5.), які закономірно дублюють матеріал, пов'язаний з компетентнісним підходом. Вважаю, що недоцільно було виокремлювати компетентнісний підхід у методологічному розділі, а схарактеризувати його в § 2.5.

2. Викликає сумнів і наявність третього розділу дисертації, в якому дещо порушено логіку викладу матеріалу. Якщо цей розділ стосується практики ДО, то, вочевидь, саме тут доцільно було б подати результати анкетування вихователів ДНЗ та аналіз програмно-методичного забезпечення ДНЗ щодо ІК – технологій.

3. Залишається незрозумілим подана на с. 165 третього розділу «Модель освітнього інформаційно-комунікативного середовища» (рис.3.1.) Незрозумілим залишається і висловлювання, що передує цій моделі. Цитую: «на основі вищезазначеного можна здійснити спробу спроектувати модель освітнього інформаційного середовища ДНЗ» (стр. 165), а також і подальша презентація розробленого Вами проекту (який сам по собі заслуговує схвалення). Але для чого він у цьому розділі? Тим більше, що такий самий проект Ви пропонуєте розробити студентам на формувальному етапі. Вважаю, що матеріали (див. рис. 5.2.) § 3.1. можна було подати, логічно вписуючи його в інший теоретичний розділ.

4. У параграфі 4.2., на наш погляд, зайвим є матеріал щодо характеристики потреб особистості, які не мають прямого відношення до ІК-компетентності. На разі є сумнівними і подані складники ІК-компетентності на стор. 210 в якості різних видів готовності (мотиваційна, когнітивна, технологічна, психологічна), про які надалі нічого не згадується. Це мусить бути окремий аспект дослідження.

5. Щодо педагогічних умов формування ІК-компетентності, то тут у мене також дещо інше бачення щодо їх структурного місця у змісті роботи,

логічно було б подати їх характеристику перед описом моделі. Не науковим є термін «підсилення» у формуванні другої педагогічної умови. Ви самі надалі на стор. 273 правильно її формулюєте як «формування усталеної позитивної мотивації...» і далі за текстом.

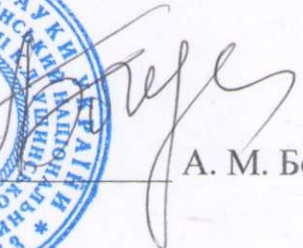
6. Насамкінець у роботі спостерігаються окремі стилістичні неточності, які вимагають пояснення, а саме: «принцип колективності навчання», «навчання самостійної роботи», «креативно-творчий етап», «Базова програма «Я у Світі», «самостійна та індивідуальна робота» тощо.

Утім, висловлені зауваження та пропозиції не спростовують високого рівня роботи, не принижують її наукової цінності й істотно не впливають на позитивну оцінку проведеного дослідження. Уважаємо, що теоретично і практично зорієнтовано дисертація С. І. Семчук стане поштовхом до подальшого дослідження багатьох схожих актуальних проблем.

Дисертація «Теоретико-методичні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти» є науково-вартісним дослідженням докторського рівня, яке відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 № 567, а Семчук Світлана Іванівна, на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностей 13.00.04 теорія і методика професійної освіти та 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Завідувач кафедри теорії і методики
дошкільної освіти Південноукраїнського
національного педагогічного
університету ім. К. Д. Ушинського

А. М. Богуш

27.04.17